

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 114 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	22
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	28
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	40
Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyeva	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	49
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	77
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	94
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	101
Raxmanova Xurinislo Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	110
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	114
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	

Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	127
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	133
Aminov Farrux Farxadovich	
Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	138
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromodlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	168
Иноятова Камола Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	172
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	

YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA BANKLARDA EKOLOGIK VA IJTIMOYIY RISKLARNI BAHOLASH VA BOSHQARISH TIZIMINI JORIY ETISHNING AHAMIYATI

Karimov Shamsiddin Akram o'g'li

PhD, O'zbekiston Respublikasi Raqobatni rivojlantirish
va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish qo'mitasi
yetakchi mutaxassisi, mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya: Maqolada bugungi kunda global ekologik va ijtimoiy muammolarning yuzaga kelishi, ularning iqtisodiy oqibatlari, yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda ESG tizimining yaratilishi, banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish zaruriyati keltirilgan.

Kalit so'zlar: iqtisodiyot, yashil iqtisodiyot, barqaror iqtisodiy rivojlanish, ESG, bank, ekologik risk, ijtimoiy risk, risklarni baholash va boshqarish.

Abstract: The article presents the emergence of global environmental and social problems today, their economic consequences, the creation of an ESG system in the development of a green economy, the need to assess and manage environmental and social risks in banks.

Key words: economy, green economy, sustainable economic development, ESG, banking, environmental risk, social risk, risk assessment and management.

Аннотация: В статье представлено возникновение сегодня глобальных экологических и социальных проблем, их экономические последствия, создание системы ESG в развитии зеленой экономики, необходимость оценки и управления экологическими и социальными рисками в банках.

Ключевые слова: экономика, зеленая экономика, устойчивое экономическое развитие, ESG, банковское дело, экологический риск, социальный риск, оценка и управление рисками.

KIRISH

Hozirgi dunyoda ekologik va ijtimoiy muammolar global miqyosda muammolarni keltirib chiqarmoqda. Aholining doimiy o'sib borishi natijasida bugungi kunda insoniyatning tabiatga nisbatan ayovsiz munosabatda bo'lishi tobora ortib bormoqda. Iqlim o'zgarishi global moliyaviy tizim uchun jiddiy tizimli xavf-xatarlari yillar davomida tartibga soluvchi organlar va ekologlar tomonidan muntazam muhokama qilib kelinmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 62-moddasida "Fuqarolar atrof tabiiy muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishga majburlarlar" ^[1] deb belgilab qo'yilgan. Shu bilan birgalikda, jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlash bugungi kunda korporativ boshqaruv tizimining ham asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda global iqlim o'zgarishi muammolariga qarshi turishda moliyaviy sektorning rolga global siyosat maydonida jiddiy e'tibor qaratilmoqda. Regulyatorlar butun dunyo bo'ylab tijorat banklari bilan yashil moliyani yaxshilash uchun hamkorlik qilmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ekologik xavflarni boshqarish moliya institutlaridan tizimli va kompleks yondashuvni talab qiladi. Iqlim o'zgarishi dunyoning ayrim qismlarini sug'urta qilib bo'lmaydigan qilib qo'yimoqda, ekotizimlarning degradatsiyasi yoki qulashi ta'minot zanjirlarini buzmoqda, suvning ta'minlanmaganligi kompaniyalarga yopilgan aktivlar orqali ta'sir qilmoqda va havo ifloslanishi qarz xarajatlariga ta'sir qilmoqda.

Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish yo'lidagi global tendensiya moliya institutlari oldiga yangi vazifa – ekologik (E – ekologik), ijtimoiy (S – ijtimoiy) va boshqaruv (G – boshqaruv) mas'uliyati tamoyillariga yo'naltirilgan biznes modelini qurish vazifasini qo'yimoqda. Jumladan, yirik banklar bir necha yillardan buyon o'zlarining kreditlash jarayonlariga ESG standartlarini faol ravishda kiritib, mijozlarni atrof-muhit va jamiyatga salbiy ta'sirini kamaytirishga undamoqda.

Bugungi kunda investorlar tegishli ekologik, ijtimoiy va boshqaruv (ESG) omillari bo'yicha ishlash ularning uzoq muddatli rentabelligiga bevosita ta'sir qilishini tobora ko'proq tushunadilar. Kompaniya va tashkilotlarning ko'plab menejerlari va boshqaruv kengashlari atrof-muhit, ijtimoiy va boshqaruv omillari ularning strategiyasini belgilashi kerakligini tushunishga kirishmoqda.

ESG tizimi iqtisodiyotda investitsiya qilish, korporativ boshqaruv, axborot oshkoraligi va raqobat ustunliklarini belgilashda muhim rol o'ynamoqda. Kompaniyalar uchun ESG tamoyillariga rioya qilish barqaror rivojlanish uchun muhim ahamiyatga ega.

Angliyalik olim John Elkington "ESG – bu kompaniyalarning ekologik, ijtimoiy va boshqaruv oqibatlarini aks ettiruvchi uchta asosiy omildir. Ushbu omillar kompaniyalarning qariyb barcha faoliyat sohalarini qamrab oladi" [2] deya tariflagan.

Shuningdek, angliyalik olimlar ESG masalalarini quyidagicha izohlab otishgan.

Ekologik (Environmental) komponentlarda:

- iqlim o'zgarishi, uglerod chiqindilari, havo, suv va yer ifloslanishi kabi ekologik muammolarga katta e'tibor qaratish;
- tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, qaytadan ishlash va xavfsiz chiqindilarni boshqarish masalalarini o'rganish;
- shuningdek, bioxilma-xillik, o'rmonlar va dengizlarning muhofazasi, ekotizimlarni tiklash yechimlarini tavsiya qilmoqdalar.

Ijtimoiy (Social) komponentlar esa:

- inson huquqlari, adolat, teng imkoniyatlar, sog'liq va xavfsizlikka alohida e'tibor qaratish;
- mahalliy hamjamiyatlar, xodimlar va iste'molchilarning farovonligi, turmush sifati bilan bog'liq masalalarni o'rganish;
- shuningdek, ta'lim, malaka oshirish, ijtimoiy himoya va ijtimoiy innovatsiyalarning ahamiyatini tahlil qilmoqdalar.

Boshqaruv (Governance) komponentida esa:

- kompaniyalardagi shaffof va javobgar boshqaruv tizimlarini o'rganish;
- qonunchilik, siyosat hamda mahalliy va xalqaro me'yorlar doirasida kompaniyalarning faoliyatini tahlil qilish;
- shuningdek, korrupsiyaga qarshi kurash, axloqiy xulq-atvor va mas'uliyatni oshirish choralari ustida ishlashmoqdalar.

Avstraliyalik olim K.Green ta'rifi esa "ESG - bu kompaniyalar faoliyatida ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv omillarini hisobga olish va baholash usuli. Ushbu yondashuv kompaniyalarning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashga qaratilgan" [3].

Fransiyalik olim Edith Ginglinger esa "ESG - bu kompaniyalarning faoliyatidagi ma'naviy, axloqiy, ekologik va ijtimoiy ma'suliyat jihatlarini aks ettiruvchi tizimli yondashuv. Bu yondashuv kompaniyalarning barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi" [4].

Amerikalik olimlar Robert G. Eccles "ESG - bu kompaniyalarni baholash, tahlil qilish va tavsiya berish usuli. U kompaniyalarning ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv sifatlarini o'rganadi va ularga asoslangan qarorlar qabul qilinishiga yordam beradi" [5] deb ta'riflab o'tgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda ilmiy bilishning iqtisodiy tahlil, mantiqiylik, ilmiy abstraksiyalash, guruhlash, qiyoslash va boshqa uslublaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda dunyo aholisining qariyb 91 foizi havo sifati JST tavsiya qilgan chegaralardan past bo'lgan joylarda yashaydi. Havoni ifloslantiruvchi mayda dispersli zarralar ta'siri natijasida har yili 7 mln kishi halok bo'ladi [6].

BMTning iqlim o'zgarishi bo'yicha hisobotiga ko'ra, yer sharida oxirgi o'n yillikda o'rtacha harorat 1850–1900-yillardagi, ya'ni postindusriyal davrdagi o'rtacha haroratga nisbatan tselsiy bo'yicha 1 darajadan ko'proqqa oshgan.

Global haroratning oshib borishi oziq-ovqat va suv xavfsizligiga, inson salomatligiga, umuman jamiyat va iqtisodiyotga o'z salbiy ta'sirini ko'rsatmoqda.

Hozirgi kunda ekologik va ijtimoiy muammolar global miqyosda muammolarni keltirib chiqarmoqda. Shuning uchun ham uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlash uchun barqaror rivojlanishga katta e'tibor qaratilmoqda.

“Yashil” iqtisodiyot deganda ekologik xavf-xatarlarni kamaytirish, resurslardan samarali foydalanish va atrof-muhitga zarar yetkazmasdan barqaror rivojlanishga qaratilgan iqtisodiyot tushuniladi.

Insoniyat kelgusi o'n yillikda iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning taqchilligi, bioxilma-xillikning yo'qolib ketishi, ijtimoiy tengsizlikning oshib ketishi kabi juda dolzarb muammolarga duch kelishni boshladi. Ushbu tizimli global inqirozlarning barchasi o'zaro bog'liqligi ularni alohida-alohida hal etib bo'lmazligi, shuningdek, an'anaviy iqtisodiy yondashuv ushbu muammolarning yechimiga qaratilgan ham ekologik, ham ijtimoiy maqsadlarning muvozanatini ta'minlay olmasligi ta'kidlanadi. An'anaviy iqtisodiy yondashuv ortiqcha iste'mol qo'llab-quvvatlashi, ijtimoiy qamrov sustlashishi hamda tabiiy resurslarning keskin kamayishiga olib kelsa, “yashil” iqtisodiy yondashuv ularni barchasini rad etib, ijtimoiy farovonlikni hamda ekologik barqarorlik muvozanatini ta'minlash uchun xizmat qiladi.

Yashil iqtisodiyot uzoq muddatli istiqbolga ega bo'lib, jamiyatga qiymat yetkazib berish uchun resurslardan foydalanish usullariga e'tibor qaratadi. Bu faqatgina kam uglerodli yoqilg'i manbalari foydalanishgina bo'lmagan, sayyoramizning ekologik resurslarini hurmat qilgan holda, bugungi va ertangi kun uchun insoniyatga boylik, barqarorlik va farovonlikni yaratish uchun resurslarning samaradorligi va yetarliligini qanday oshirish mumkinligidir. Bu farovonlikni yaxshilash bilan birga, ekologik xavf va resurslar tanqisligini sezilarli darajada kamaytirishni kafolatlaydigan modeldir.

Yashil iqtisodiyotda ish bilan bandlik va daromadning o'sishi uglerod chiqindilari va ifloslanishini kamaytirish, energiya va resurslar samaradorligini oshirish, shuningdek, biologik xilma-xillik va ekotizim xizmatlarining yo'qolishining oldini olish imkonini beruvchi iqtisodiy faoliyat, infratuzilma va aktivlarga davlat va xususiy investitsiyalarni jalb qilish orqali amalga oshiriladi.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Atrof-muhit bo'yicha Dasturi (UNEP) yashil iqtisodiyotni “inson farovonligi va ijtimoiy tenglikni yaxshilash, shu bilan birga ekologik xavf va ekologik tanqislikni sezilarli darajada kamaytiradigan iqtisodiyot” deb ta'riflagan. Eng soddagina ifoda bilan aytganda, yashil iqtisodiyotni uglerod darajasi past, resurslardan tejamonkor va ijtimoiy jihatdan qamrab oluvchi iqtisodiyot sifatida tasavvur qilish mumkin.

Yashil iqtisodiy rivojlanishda banklarning o'rni bor:

- **Moliyalashtirish.** Banklar yashil loyihalarni moliyalashtirishga hissa qo'shish orqali yashil iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi. Qayta tiklanadigan energiya loyihalari, energiya samaradorligi investitsiyalari va chiqindilarni qayta ishlash loyihalari kabi yashil loyihalarni moliyalashtirish banklar portfelida muhim o'ringa ega bo'lib bormoqda. Banklar tegishli kredit mahsulotlari, arzon kreditlar yoki yashil loyihalarni moliyalashtirish uchun maxsus moliyalashtirish shartlarini taklif qilish orqali ushbu loyihalarni amalga oshirishga yordam beradi.
- **Barqarorlik.** Banklar kredit va investitsiya qarorlarida barqarorlik mezonlarini hisobga olgan holda yashil iqtisodiy rivojlanishga yordam beradi. Ular atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirlarni baholaydi va yuqori barqarorlikka ega bo'lgan loyihalarni moliyalashtiradi. Bu atrof-muhitga ta'sirni kamaytiradigan, energiya samaradorligini ta'minlaydigan va toza texnologiyalardan foydalanadigan loyihalarni qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi. Ular, shuningdek, barqarorlik mezonlariga javob bermaydigan loyihalarni moliyalashtirishga nisbatan ehtiyotkorlik bilan yondashadi.
- **Risklarni boshqarish.** Banklar atrof-muhit va iqlim o'zgarishi xavfini baholash orqali o'zlarining risklarni boshqarish strategiyalarini belgilaydilar. Yashil iqtisodiy rivojlanish ekologik xavflarni boshqarish va yashil moliyalashtirishni ko'paytirishni talab qiladi. Banklar ekologik risklarni o'zlarining moliyaviy ko'rsatkichlariga ta'sir qiladigan tarzda baholaydilar va bu risklarga qarshi choralar ko'radilar. Shu bilan birga, yashil loyihalar va barqaror investitsiyalarni moliyalashtirish riskni diversifikatsiya qilishi va portfelning diversifikatsiyasiga hissa qo'shishi mumkin.
- **Innovatsiyalar va konsalting.** Banklar yashil iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish uchun innovatsiyalar va konsalting xizmatlarini taqdim etadilar. Ular innovatsion moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni ishlab chiqish orqali yashil loyihalarni qo'llab-quvvatlaydi. Ular, shuningdek, kompaniyalar va mijozlarga barqarorlik bo'yicha maslahat beradi. Bu atrof-muhit va ijtimoiy ta'sirlarni baholashda yordam berish, barqarorlik strategiyalarini yaratish va barqarorlik hisobotini o'z ichiga oladi.

Banklar jamiyatning barqaror rivojlanishiga yo'naltirilgan loyihalarga sarmoya kirituvchi asosiy institutlardan biri sifatida o'z faoliyatida mavjud ekologik va ijtimoiy xatarlarni hisobga olishi shart.

Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish yo'lidagi global tendensiya banklar oldiga yangi vazifa – ekologik (E – ekologik), ijtimoiy (S – ijtimoiy) va boshqaruv (G – boshqaruv) mas'uliyati tamoyillariga yo'naltirilgan biznes modelini qurish vazifasini qo'ymoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-fevraldagi "O'zbekiston–2030" strategiyasini "Yoshlar va biznesni qo'llab-quvvatlash yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida"gi PF-37-sonli Farmoni bilan Davlat dasturi qabul qilingan. Davlat dasturida Markaziy bankka ham aynan ekologik va ijtimoiy risklarni boshqarish bo'yicha tegishli vazifalar yuklatilgan. Unga ko'ra, "Yashil kreditlar"ni jalb qilish va moliya bozorini tartibga solishda ESG tamoyillarini joriy qilish ^[7] bo'yicha tegishli topshiriq yuklatilgan.

Banklarning kredit portfellarini diagnostika qilish va dekarbonizatsiya bo'yicha ustuvorliklarni aniqlash va ESG risklarini boshqarish uchun konsalting kompaniyalarini jalb qilish. Bunda:

- banklarning kredit va investitsion portfellarini "yashillashtirish";
- xalqaro miqyosda banklarning mavqeyini oshirish;
- xalqaro moliya institutlari hamda Yashil iqlim jamg'armasi orqali iqlimni moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish kabi bir qancha muhim ishlar amalga oshirilishi lozimligi belgilab qo'yilgan.

Mamlakatimizda mavjud bo'lgan Tijorat banklari bugungi kunda O'zbekiston Respublikasining "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi, "Ekologik ekspertiza to'g'risida"gi qonunlar, O'zbekiston Respublikasining Uy-joy va Yer kodekslari, "Davlat ekologik ekspertizasi to'g'risida"gi nizom, shuningdek atrof-muhitni muhofaza qilish va ijtimoiy siyosat sohasidagi xalqaro moliya institutlarining tavsiyalariga muvofiq ekologik va ijtimoiy risklarni baholash uchun tegishli majburiy talablarni qamrab olgan siyosatni ishlab chiqishi hamda amaliyotga joriy etishi mumkin.

Tijorat banklarida ekologik va ijtimoiy risklarni baholash bo'yicha amaliyotni to'g'ri yo'lga qo'yilishida Markaziy bankning ham o'z o'rni bor. Markaziy bank bevosita mamlakatdagi mavjud tijorat banklari faoliyatini tartibga solib turuvchi organ hisoblanib, ularning faoliyatida majburiy tushdagi talablarni qo'yish vakolatiga ham egadir. Tijorat banklari tomonidan yashil o'sishni samarali rag'batlantirish uchun markaziy bankning rivojlanishdagi roli muhim ahamiyatga ega.

Iqlim, tabiat va ifloslanish o'rtasidagi murakkab aloqalar ko'proq tadqiqot va istiqbolli tashkilotlar o'rtasida hamkorlikni talab qiladi. Iqlim o'zgarishini yakka holda hal qilish kengroq ekologik xavflarni hisobga olmaydi. Bioxilma-xillik va ekotizim salomatligini moliyaviy xavflarni baholashga integratsiyalash o'zaro bog'liq muammolarni yanada kengroq tushunish va boshqarishni ta'minlaydi.

2024-yilda Davosda bo'lib o'tgan Jahon iqtisodiy forumi yig'ilishida UNEP FI yangi Risk markazi tashkil etishini e'lon qildi. Bu moliyaviy institutlar uchun iqlim, tabiat va boshqa barqarorlik xatarlarini boshqarish va uch tomonlama sayyora inqirozini hal qilish uchun integratsiyalashgan yechimlar va resurslarni taklif qilish uchun yagona oyna bo'ladi.

Moliya sektori misli ko'rilmagan muammolarga duch kelmoqda, natijada risklarni boshqarishning yangi usullarini talab qilmoqda. Iqlim o'zgarishi, tabiatning tanazzulga uchrashi va ijtimoiy muammolar bilan o'zaro bog'liq bo'lgan barqarorlik xavflarining tobora murakkablashib borayotgan hududi moliyaviy institutlardan yangi tajriba va ko'nikmalarni rivojlantirishni talab qiladigan muammolardan biridir. UNEP FI Risk markazi UNEP FI a'zolariga ushbu yangi xavflarni kompleks tarzda hal qilish uchun zarur bo'lgan yechimlarni taqdim etadi, bu ularga o'z institutlarining xavflarni baholash va oshkor qilish imkoniyatlarini sezilarli darajada oshirishga yordam beradi va xavf bilan bog'liq masalalar bo'yicha ekspertlar, tartibga soluvchi tashkilotlar va soha vakillari bilan hamkorlik qilish imkoniyatini beradi.

Tijorat banklari faoliyatida ekologik risklar deganda loyihalar natijasida landshaft, atmosfera, tuproq, suv, flora yoki har qanday ifloslanishni, shuningdek vaqtinchalik yoki umuman ekologik resurslarni yo'qotishlarni tushinishimiz mumkin.

Ijtimoiy xavflar esa mehnat standartlarini va bandlik sharoitlari buzilishiga, mahalliy aholiga, shu jumladan salomatlik, xavfsizlik, gender tengligi, mahalliy xalqlar va madaniy meros obyektlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi, odamlarning turmush tarziga yektazishi mumkin bo'lgan zararlar, loyiha natijasida aholining zaif qatlam guruhlar va jinslarga salbiy ta'sir qilishi va boshqalar bilan bog'liq muammolardir.

Banklar ekologik va ijtimoiy xavflarni baholash va boshqarishning bir qancha muhim sabablari bor:

- **Moliyaviy samaradorlik va obro'** – ekologik va ijtimoiy xavflar moliyaviy natijalar va obro'ga ta'sir qilishi mumkin. Misol uchun, agar bank atrof-muhitni muhofaza qilish qoidalariga rioya qilmaydigan kompaniyalar yoki sohalarga sarmoya kiritisa, bu investitsiyalar iqlim o'zgarishi yoki tabiiy resurslarning kamayishi kabi ekologik xavflarga duch kelishi mumkin. Bu moliyaviy yo'qotishlarga va obro'ga putur etkazishi mumkin.

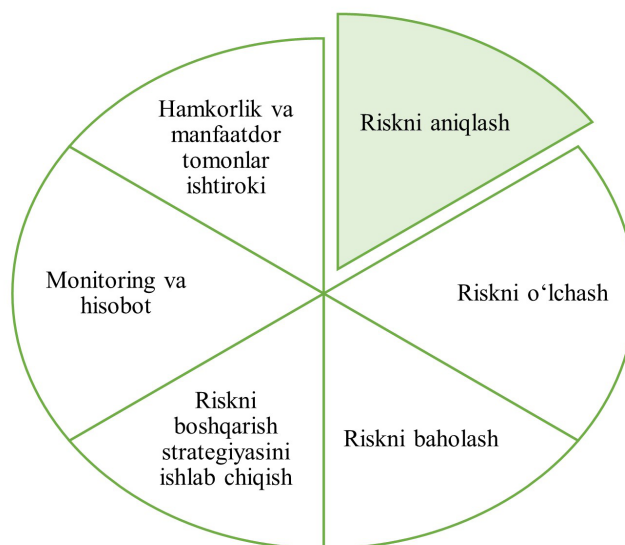

- **Mijozlarning talablari va ishonchi** – bugungi kunda mijozlar nafaqat moliyaviy ko'rsatkichlarga, balki banklarning ekologik va ijtimoiy mas'uliyatlariga ham e'tibor berishmoqda. Barqarorlik va ijtimoiy ta'sir muhim mijozlar tanloviga aylandi. Atrof-muhit va ijtimoiy xavflarni baholash va boshqarish orqali banklar o'z mijozlarining umidlarini qondirishi va raqobatdosh ustunlikka ega bo'lishi mumkin.
- **Tartibga solish va qonunlarga rioya qilish** – ko'pgina mamlakatlarda ekologik va ijtimoiy muammolarni tartibga soluvchi huquqiy norma va qoidalar mavjud. Banklar ushbu qoidalarga rioya qilishlari va ekologik va ijtimoiy xavflarni baholash, hisobot berish va boshqarish uchun zarur choralarni ko'rishlari kerak. Aks holda, ular qonuniy jazoga tortilishi mumkin.
- **Uzoq muddatli barqarorlik** – banklar uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlash uchun ekologik va ijtimoiy xavflarni baholashlari kerak. Barqaror moliyaviy tizim tabiiy resurslardan samarali foydalanish orqali ekologik va ijtimoiy manfaatlarni ta'minlashi kerak. Banklar uchun uzoq muddatli muvaffaqiyat va barqaror o'sish uchun ushbu risklarni boshqarish muhimdir.

Banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarishning sabablari	Moliyaviy samaradorlik va obro'
	Mijozlarning talablari va ishonchi
	Tartibga solish va qonunlarga rioya qilish
	Uzoq muddatli barqarorlik.

1-rasm: Banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarishning eng muhim sabablari

Shunday ekan, ekologik va ijtimoiy xatarlarni baholash va boshqarish banklar uchun o'z moliyaviy ko'rsatkichlarini saqlab qolish, mijozlarning talablarini qondirish, qonun hujjatlariga rioya qilish va ularning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

2-rasm: Banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash bosqichlari

Bugungi kunda umulashtirilgan ma'lumotlar asosida banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash uchun quyidagi bosqichlarni bajarish mumkin:

- **Riskni aniqlash:** Bank ekologik va ijtimoiy xavflardan xabardor bo'lishi va ularni aniqlashi kerak. Ushbu xavflar iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning tugashi, suv resurslarini boshqarish, atrof-muhitning ifloslanishi va inson huquqlarining buzilishi kabi omillarni o'z ichiga olishi mumkin.
- **Riskni o'lchash:** aniqlangan xavflarning jiddiyligi va ta'sirini o'lchash kerak. Bunga xavfning moliyaviy tomoni, mumkin bo'lgan xarajatlar, obro'-e'tiborni yo'qotish va mijozlar talablari kiradi. Risklarni o'lchash banklarga xavflarning kattaligi va ustuvorliklarini aniqlashga yordam beradi.

- **Riskni baholash:** xavflarni ularning ehtimoli va ta'sirini baholash orqali ustuvorlik qilish muhimdir. Bu moliyaviy natijalarga, obro'ga, mijozlarga va manfaatdor tomonlarga xavflarning ta'sirini tushunishni o'z ichiga oladi. Xatarlarni baholash bankka qayerda ko'proq harakat qilish kerakligini aniqlashga yordam beradi.
- **Riskni boshqarish strategiyasini ishlab chiqish:** Banklar aniqlangan risklar bilan kurashish strategiyalarini ishlab chiqishlari kerak. Ushbu strategiyalar atrof-muhit va ijtimoiy mas'uliyat siyosatini belgilash, barqarorlik mezonlari asosida kredit va investitsiya siyosatini qabul qilish, xavfli aktivlarni kamaytirish yoki o'zgartirish, atrof-muhit samaradorligi va qayta tiklanadigan energiya loyihalariga sarmoya kiritishni o'z ichiga olishi mumkin.
- **Monitoring va hisobot:** Banklar risklarni boshqarish strategiyalarining samaradorligini kuzatib borishlari va muntazam ravishda hisobot berishlari kerak. Bu atrof-muhit va ijtimoiy samaradorlik ko'rsatkichlarini kuzatish, barqarorlik hisobotlarini tayyorlash va manfaatdor tomonlar bilan shaffoflikni ta'minlashni o'z ichiga oladi. Monitoring va hisobot berish jarayoni banklarga o'z taraqqiyotini baholashga va risklarni bartaraf etish bo'yicha strategiyalarini yangilashga yordam beradi.
- **Hamkorlik va manfaatdor tomonlar ishtiroki:** Banklar manfaatdor tomonlar bilan hamkorlik qilishlari va ekologik va ijtimoiy xavflarni baholash va boshqarishda ularning fikrlarini hisobga olishlari kerak. Nodavlat notijorat tashkilotlari, mijozlar, tartibga soluvchilar va boshqa manfaatdor tomonlar banklarga xatarlarni yaxshiroq tushunishga va samaraliroq yechimlarni yaratishga yordam berishi mumkin.

Ushbu qadamlar banklarga ekologik va ijtimoiy xavflarni samarali baholash va boshqarishga yordam beradi. Har bir bank ushbu bosqichlarni o'ziga xos ehtiyojlari va strategiyalariga muvofiq amalga oshirishi va ishlab chiqishi mumkin.

Ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarishda birinchi qadamni qo'ygan banklarning ba'zilari quyidagilardan iborat:

- HSBC (Gongkong va Shanxay bank korporatsiyasining qisqartmasi) – ekologik va ijtimoiy xavflarni baholash va boshqarish bo'yicha yetakchi bank hisoblanadi. 2004-yilda "Yashil qurilish" siyosatini qabul qilgan HSBC barqarorlik mezonlariga asoslangan kredit siyosatini ishlab chiqdi. Shuningdek, u yashil moliyalashtirish, qayta tiklanadigan energiya loyihalari va barqarorlik bilan bog'liq maslahat xizmatlarini taqdim etadi.
- Banco Santander Banki (Ispaniya) – ekologik va ijtimoiy xavflarni baholash va boshqarishda faol rol o'ynaydi. Bank barqarorlik siyosatini va ekologik xavflarni baholashni o'rnatdi. Shuningdek, u qayta tiklanadigan energiya loyihalarini moliyalashtiradi va energiya samaradorligiga investitsiyalarni rag'batlantiradi.
- Standard Chartered – ekologik va ijtimoiy xavflarni baholash va boshqarish uchun turli strategiyalarni qabul qilgan. Bank barqarorlik mezonlari asosida kredit va investitsiya siyosatini amalga oshiradi va ekologik xavflarga qarshi choralar ko'radi. Shuningdek, u energiya samaradorligi, qayta tiklanadigan energiya va ekologik loyihalarni moliyalashtiradi.
- BNP Paribas – ekologik va ijtimoiy xavflarga sezgir bo'lgan bankdir. Bank barqarorlik mezonlari asosida kredit va investitsiya siyosatini qabul qildi. Shuningdek, u yashil moliyalashtirish, iqlim o'zgarishi loyihalari va barqarorlik bilan bog'liq maslahat xizmatlarini taqdim etadi.
- ING Bank (Niderlandiya) – ekologik va ijtimoiy xavflarni baholash va boshqarish uchun turli strategiyalarni amalga oshiradi. Bank barqarorlik mezonlarini hisobga oladigan kredit va investitsiya siyosatini qabul qildi va barqarorlik bilan bog'liq maslahat xizmatlarini taqdim etadi. Bundan tashqari, u yashil loyihalarni moliyalashtirishga qaratilgan.

Ushbu banklar ekologik va ijtimoiy xavflarni baholash va yashil iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash uchun turli siyosat va strategiyalarni qabul qildilar. Biroq, har bir bankning o'ziga xos strategiyasi va siyosati bor va bu banklar faqat misol sifatida keltirilgan.

Mamlakatimizda mavjud bo'lgan Tijorat banklari bugungi kunda O'zbekiston Respublikasining "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi, "Ekologik ekspertiza to'g'risida"gi qonunlar, O'zbekiston Respublikasining Uy-joy va Yer kodekslari, "Davlat ekologik ekspertizasi to'g'risida"gi nizom, shuningdek atrof-muhitni muhofaza qilish va ijtimoiy siyosat sohasidagi xalqaro moliya institutlarining tavsiyalariga muvofiq ekologik va ijtimoiy risklarni baholash uchun tegishli majburiy talablarni qamrab olgan siyosatni ishlab chiqishi hamda amaliyotga joriy etishi mumkin.

Bugungi kunda mamlakatimizdagi bir nechta banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash tizimi mavjud bo'lib, ular soni ko'payib bormoqda. "O'zbekiston sanoat-qurilish banki" aksiyadorlik tijorat banki, "Ipoteka-bank" aksiyadorlik tijorat ipoteka banki, "Turonbank" aksiyadorlik tijorat banki shular jumlasidandir.

Bugungi kunda mamlakatimiz bank tizimida "yashillashtirish" bo'yicha bir qancha ishlar olib borilmoqda. Birgina "O'zsanoatqurilishbank" ATB misolida ko'rib o'tadigan bo'lsak "yashil kredit" bo'yicha tegishli ishlar amalga oshirilmoqda.

Yashil kredit – bu yangi yoki mavjud "yashil" loyihalarni to'liq yoki qisman moliyalashtirish uchun taqdim etiladigan har qanday kredit vositalariga aytiladi.

"Yashil" loyihalarni bir qancha toifalarga ajratish mumkin:

3-rasm: "O'zsanoatqurilishbank" ATBda ajratiladigan "yashil" loyihalar toifalanishi

1. Qayta tiklanadigan energiyaga bog'liq loyihalar:

- kichik gidroelektrostansiyalar;
- shamol trubinalari;
- quyos batareya(panel)lari;
- geotermik energiyadan foydalaniladigan loyihalar;
- bionergerika loyihalari.

2. Energiyasamaradorlik bilan bog'liq loyihalar:

- birlamchi va/yoki oxirgi elektr energiya sarfini va/yoki yoqilg'ining oxirgi iste'molini kamaytiradigan uskunalar, tizimlar va jarayonlarga investitsiyalar;
- energiya sarfini yoki issiqxona gazlari chiqindilarini dastlabki darajadan 20 foiz yoki undan ko'proq kamaytirilishini ta'minlaydigan investitsiyalar;
- shahar transporti loyihalarida energiyasamaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar;
- energiyasamaradorligi va/yoki issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish uchun komponentlar, uskunalar va insfratuzilmani ishlab chiqarish;
- mavjud uskunalarini o'xshash energiya tejaydigan uskunalar bilan almashtirish;
- mavjud uskunani katta quvvatga uskunalar bilan almashtirish (bir birlik mahsulotga to'g'ri keladigan energiya sarfi yoki issiqxona gazlari chiqindisi dastlabki darajadan 20 foiz yoki undan ko'proq kamaytirilishi sharti asosida) va boshqalar.

3. Atrof-muhit ifloslanishining oldini olish va chiqindilarni qayta ishlashga oid loyihalar:

- chiqindilarni yig'ish, qayta ishlash va boshqarish;
- atmosferaga chiqadigan emissiyalarni kamaytirish;
- issiqxona gazlarini boshqarish;
- tuproqni tiklash;
- ifloslanishning oldini olish va kamaytirish;
- boshqalar.

4. Ekologik toza transport bilan bog'liq loyihalar:

- elektromobil transport vositalarini ishlab chiqarish va ularga texnik xizmat ko'rsatish;
- elektr / jamoat / temir yo'l / dvigatelsiz transport;

- ekologik toza transport vositalari uchun infratuzilma yaratish va boshqalar.
- 5. Iqlim o'zgarishiga moslashish bilan bog'liq loyihalar:
 - suvdan foydalanish samaradorligini oshirishga (suv iste'molini kamaytiradigan va/yoki suvdan foydalanishni yaxshilaydigan materiallar, uskunalar, moslamalar va texnologiyalarga) investitsiyalar;
 - tabiiy va yer resurslaridan samarali foydalanish boshqaruviga (toproq eroziyasini kamaytiradigan materiallar, uskunalar, moslamalar va texnologiyalarga) investitsiyalar;
 - yer usti va yer osti hamda biologik xilma-xillikni saqlash va boshqalar.
- 6. Boshqa "yashil" loyihalar:
 - "yashil" binolarni qurish va mavjud binolarni modernizatsiya qilish;
 - mavjud binolarni takomillashtirish (binoning energiya samaradorligi yashash maydonibirligiga kamida 20 foizga yaxshilanishi sharti asosida);
 - ekologik samarador mahsulotlar, ishlab chiqarish texnologiyalari va jarayonlariga investitsiyalar;
 - LED yoritgichlarini ishlab chiqarish va yig'ish;
 - sensorli avtomatik o'chirgichlarni yig'ish;
 - energiyasamarador yoritish yoki uskunalarini o'rnatish va boshqalar.

"O'z sanoatqurilishbank" o'z faoliyatida "yashil" iqtisodiyotni moliyalashtirish va xavflarni boshqarish mexanizmlarini joriy qilgan birinchi banklardan biridir. So'nggi uch yilda bankning "yashil" kredit portfeli summasi 567 mln dollarga yetkazilib, 6 763 ta "yashil" ish o'rinlari yaratilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagilardan kelib chiqib xulosa qiladigan bo'lsak, bugungi kunda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish dunyoning barcha mamlakatlarida eng muhim ustuvor yo'nalishlardan biriga aylanib bormoqda.

Mamlakatimizda "yashil" iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida respublikada eksport faoliyatini rivojlantirishni ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishga qayta yo'naltirish uchun sharoitlar yaratish zarur. Shu bilan birgalikda, iqtisodiyotning bazaviy tarmoqlari energiya samaradorligini oshirish, energiya resurslari iste'molini diversifikatsiyalash va qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni rivojlantirish, iqlim o'zgarishi oqibatlariga moslashish va ularni yumshatish, tabiiy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish va tabiiy ekotizimlarni asrash, "yashil" iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashning moliyaviy va nomoliyaviy mexanizmlarini ishlab chiqish lozim.

Tijorat banklari esa barcha tarmoq va sohalarga kirib borganligini hisobga olsak, ularning yashil iqtisodiyotni rivojlantirishdagi o'rni juda muhimdir. Banklar yashil iqtisodiyotni rivojlantiribgina qolmasda, ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va ularni boshqarish orqali o'z ta'sirini ko'rsata oladi. Shu sababli, bugungi kunda mavjud barcha tijorat banklarida ESG tizimni yo'lga qo'yish va soha mutahassislarini to'g'ri tanlash eng muhim vazifadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. –T.: O'zbekiston, 2023-yil.
2. John Elkington, Green Swans: The Coming Boom in Regenerative Capitalism, 2020.
3. Armstrong, J. Scott, and Kesten C. Green. "Effects of corporate social responsibility and irresponsibility, 04009 (2023) ICREE 2023 E3S Web of Conferences 424.
4. European Corporate Governance Institute – Finance Working Paper No. 737/2021 Université Paris-Dauphine Research Paper No. 3327185.
5. Robert G. Eccles, Ph.D. Mirtha D. Kastropeli "The Investing Enlightenmen", How Principle and Pragmatism Can Create Sustainable Value through ESG?
6. Sergey Voronin, "Iqtisodiy sharh" jurnali №2/2024.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-fevraldagi "O'zbekiston - 2030" strategiyasini "Yoshlar va biznesni qo'llab-quvvatlash yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida"gi PF-37-sonli Farmoni.
8. www.cbu.uz
9. www.lex.uz
10. www.sqb.uz
11. <https://unece.org/green-economy-3> - Birlashgan Millatlar Tashkilotining Yevropa Iqtisodiy Komissiyasi rasmiy veb sayti.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.